

Η Ιστορία δεν είναι τέχνη

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΙ / ΚΥΡΙΑΚΗ 21 Μαΐου 2006, της Βίκυς Θεοδωροπούλου

Το ιστορικό μυθιστόρημα ανήκει στη σφαίρα της λογοτεχνίας, όχι της επιστήμης

Η άνθηση του ιστορικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα και τα συνεπακόλουθά της μάς φέρνουν αντιμέτωπους με μια πραγματικότητα που, προς χάριν της νέας γενιάς αναγνωστών, οφείλει να σχολιαστεί εδώ και τώρα. Σπουδάζοντας ιστορικοί την εποχή των υποσχέσεων, μάθαμε πως ένα από τα διεθνώς θεσμοθετημένα *sine qua non* της ιστορικής έρευνας είναι η χρονική απόσταση από τα γεγονότα – 30 χρόνια μετά είναι, σήμερα, προσβάσιμα τα αρχεία στους ερευνητές, ενώ μέχρι πρόσφατα η απόσταση ασφαλείας ήταν τα 50 χρόνια.

Η αποστασιοποίηση –*sine qua non* για όσους διακρίνουν διαφορές ανάμεσα στην εθνική ιστοριογραφία, τη μαρξιστική θεώρηση της ιστορίας και τη Σχολή των *Annales*– είναι ουσιαστικά επιλογή του ερευνητή, όπως είναι και οι πηγές του και ο τρόπος διαχείρισής τους. Ενώ η κατάργηση της ιδεολογικοποιημένης ρητορείας και η αντικατάστασή της με εργαλειακά συστήματα που εξασφάλισαν ασφαλέστερες επανατοποθετήσεις των ιστορικών ζητημάτων είναι κατάκτηση πολύτιμη, που δεν θα άξιζε να διακυβευθεί προς χάριν ουδεμίας συγκυρίας.

Ο συνδυασμός

Η ιστορική επιστήμη διαφέρει κατά πολύ από τη συγγραφική τέχνη, αν και είναι ευχής έργο ο ιστορικός να είναι προικισμένος με αφηγηματικές ικανότητες και ο συγγραφέας να διαθέτει ιστορικές γνώσεις.

Η μαθητεία σε μια ανθρωπιστική επιστήμη είναι φυσικό να μεταμορφώνεται σε εμπειρία όταν ο δάσκαλος μπορεί να αφηγηθεί ως ταλαντούχος συγγραφέας όχι μόνο το υπό εξέταση ιστορικό γεγονός αλλά και την ιστοριογραφική του μέθοδο, ενώ η λογοτεχνία είναι σίγουρο πως ζει εξαιρετικές στιγμές όταν ο συγγραφέας μπορεί όχι μόνο να στήσει μυθιστορηματικούς ήρωες με γνωρίσματα συνόλου, αλλά και να τους «τρέξει» με ιστορική γνώση στις μυθοπλαστικές διαδρομές της επιλογής του.

Τον 19ο αιώνα –την εποχή, δηλαδή, που ολόκληρη η Μεγάλη Βρετανία διάβαζε τα ιστορικά μυθιστορήματα του John Scott– οι συσχετισμοί ανάμεσα στην Ιστορία και τη Λογοτεχνία ήταν τελείως διαφορετικοί από τους σημερινούς και αυτό δεν οφειλόταν μόνο στη διαφορετική κοινωνικοπολιτική και θρησκευτική συγκυρία αλλά και στην ιστορική επιστήμη αυτή καθαυτή.

Νέα εργαλεία

Ο 20ός αιώνας, πέρα από το ότι γέννησε έναν Marc Bloch κι έναν Lucien Febvre –ας μην αραδιάσουμε εδώ περισσότερα ονόματα, αλλά να μην παραλείψουμε να σημειώσουμε τους Νίκο Σβορώνο και Κ. Θ. Δημαρά–, άλλαξε τον προσανατολισμό της ιστορικής επιστήμης μετατοπίζοντας την προσοχή από τις μάχες, τους βασιλιάδες και τις κατακτήσεις προς τις νοοτροπίες, τις συμπεριφορές και τις συνειδήσεις, ενώ ξεκαθάρισε πως στην ιστορική γνώση ευτυχώς έχει πρόσβαση ο καθένας μας, αλλά η ιστορική έρευνα είναι καλύτερο για όλους μας να γίνεται από τον ιστορικό και τα νέα εργαλεία της ιστορικής επιστήμης.

Με αυτά και με πολλά άλλα, τις δεκαετίες του '70 και του '80 η προτίμηση του αναγνωστικού κοινού στράφηκε από το μυθιστόρημα στο ιστορικό δοκίμιο κι έτσι φτάσαμε στους πανηγυρισμούς. Ο θρίαμβος της γραφής, του κοινού τύπου ιστορικών και λογοτεχνών, του οποίου το μέλλον δεν έμοιαζε καθόλου ευοίωνο, ήταν γεγονός.

Και εκεί που όλα αυτά έμοιαζαν παλιά ξινά σταφύλια και κάθε κατεργάρης γραφιάς καθόταν στον πάγκο του, βρισκόμαστε στις αρχές του 21ου αιώνα και με αφορμή την άνθηση του ιστορικού μυθιστορήματος και ως εκ τούτης δυο – τρεις ατυχίες

περιπτώσεις, μπροστά σε ένα φαινόμενο για το οποίο οφείλουμε να βιαστούμε να προβληματιστούμε δημόσια.

Επαρκείς νεαροί αναγνώστες επικαλούνται ένα ιστορικό μυθιστόρημα που διάβασαν πρόσφατα για να υποστηρίξουν την άποψή τους για πολιτικές εξελίξεις, ενώ έγκριτοι κριτικοί λογοτεχνίας επισφραγίζουν τις λογοτεχνικές αρετές ενός ιστορικού μυθιστορήματος, αποτιμώντας ταυτόχρονα και την αξία του ως ιστορικό τεκμήριο μέσω της επίκλησης των ιστορικών σπουδών του συγγραφέα του. Ωσάν να μπορούσαμε ποτέ να πούμε πως, π.χ., ο Ελπήνορας του Τάκη Σινόπουλου χρωστά κάτι από τη μεγαλειώδη λογοτεχνική του επάρκεια στις γνώσεις ανατομίας του ιατρού συγγραφέα.

Στην εποχή του ιλίγγου μήπως ζαλιζόμαστε; Σε μια ιστορία των νοοτροπιών φυσικά και τα λογοτεχνικά κείμενα γίνονται πηγές που εξετάζονται συγκριτικά, όπως και στη μυθιστορηματική τέχνη, οι μαρτυρίες προσώπων γίνονται πηγές έμπνευσης και καθοδηγητές της πλοκής. Αλλά ως αναγνώστες δεν θα διαβάσουμε ιστορικά μυθιστορήματα για να μάθουμε Ιστορία ούτε ως συγγραφείς θα γράψουμε ιστορικά μυθιστορήματα για να καταθέσουμε την ιστορική εκδοχή, γιατί το ιστορικό μυθιστόρημα ως ιστορικό εγχειρίδιο ενδέχεται να διδάξει μιαν αγοραία Ιστορία.

Η επαναδιατύπωση της πραγματικότητας άλλωστε, ή όπως με άλλα λόγια έλεγε ο Eric J. Hobsbawm, «η κατοχύρωση των γεγονότων, ελάχιστα συνέβαλε στην ιστορία ακόμα κι αν αυτή έγινε ύστερα από την αξιολόγηση τεκμηρίων όπως χειρόγραφες πηγές περιστατικών που αναφέρονται σε συνειδητές αποφάσεις σημαντικών προσώπων».

Ας μην μπερδεύουμε, λοιπόν, τις νέες γενιές αναγνωστών κι ας διαφυλάξουμε ως κόρην οφθαλμού κάτι που με πολύ αγώνα έχει συμφωνηθεί από καιρό. Το ότι η Ιστορία, αντίθετα με το ιστορικό μυθιστόρημα, δεν είναι Τέχνη αλλά Επιστήμη που αναλύει το μακρινό παρελθόν με «βαθύτερο στόχο της», όπως έλεγε ο Νίκος Σβορώνος, «να προσφέρει κάποια επιστημονική και κατά τούτο αντικειμενική βάση, απαραίτητη προϋπόθεση κάθε σοβαρού πολιτικού προγραμματισμού και γενικότερα κάθε πολιτικής παιδείας όπως την έχει συλλάβει η δημοκρατική πολιτεία».

Εξαιρετικά παραδείγματα

Επιχειρώντας μάλιστα να ξεδιαλύνουμε το τοπίο με παρρησία, ας αναφέρουμε ενδεικτικά και δύο εξαιρετικά παραδείγματα ελληνικών ιστορικών μυθιστορημάτων της τελευταίας δεκαετίας –το θαυμάσιο «Ο Βίος του Ισμαήλ Πασά», της Ρέας Γαλανάκη είναι προγενέστερο–, το «Η Ανατροπή» του Νίκου Θέμελη και «Το Εργοστάσιο Μολυβιών», της Σώτης Τριανταφύλλου. Ένα κλασικό δομικό ιστορικό μυθιστόρημα το πρώτο και ένα εξτραβαγκάντ ιστορικό μυθιστόρημα το δεύτερο, που άξιζαν και τα δύο την επιβράβευση των συγγραφέων τους. Στον πρώτο για τη βαθιά ιστορική γνώση και την εξαιρετική μαεστρία στον μυθιστορηματικό χειρισμό της ιστορικής πραγματικότητας και στη δεύτερη γιατί χρειάζεται γερό ιστορικό κριτήριο, γνώση, ευαισθησία και τόλμη για να παίξεις με την Ιστορία ένα τόσο δυνατό παιχνίδι μυθοπλασίας.
